

SAHA GÖZLEM ÇALIŞMASI

ARALIK 2023

DERİN
YOKSULLUK
AĞI

Giriş

Bu rapor, Açık Alan Derneği Derin Yoksulluk Ağı'nın Aralık 2023'te İstanbul Çekmeköy ve Sancaktepe ilçelerinde gerçekleştirdiği saha çalışmasının nitel sonuçlarına dayanmaktadır. Çalışmanın yapıldığı mahalle, okul, sokak adları ve kişi isimleri takma baş harfler ile belirtilmiş veya hiç belirtilmemiştir.

Derin Yoksulluk Ağı olarak çalışmalarımızı temel haklara erişim odağında sürdürmeye devam ediyoruz. 2020 yılından bu yana hanelerdeki yetişkin ve çocukların temel ihtiyaç ve durumlarına, erişilemeyen temel hak ve hizmetlere dair verileri tespit ediyoruz. Kriz anlarında anlık destek sağlayıp, sürdürülebilir çözümler için de gerekli kurum ve kanun yapıcılar ile görüşüyor ve ilgili devlet mekanizmalarını ve politika üreticilerini bilgilendiriyoruz. Hak odaklı bakış açısı ile yaptığımız, çözüm öneren çalışmalarımızı kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Bu ziyaretimizdeki odak çalışmamızın ana eksenini belirleyen temel konular, **öğrencilerin gelecek hedefleri, tahayyülleri ve okullarda beslenme** oldu.

Aralık ayında odak çalışmamızı yürüttüğümüz saha ziyaretlerimize eşlik ederek 2024 Dayanışma Takvimi için fotoğraf çekimi yapan Gürcan Öztürk'e katkılarından dolayı çok teşekkür ederiz.

Dayanışma yaşatır!

Hedefler

Maalesef hemen her saha ziyaretimizde olduğu gibi, Aralık ayındaki çalışmamızda da çok sayıda okula gitmeyen çocuğa rastladık.

Rastladığımız çocukların büyük bir kısmını Roman çocuklar oluşturuyorlar. Çocuklar, neden okula gitmedikleri sorulduğunda, genellikle doğrudan bir cevap vermekten kaçınıyorlar. Devamsızlıkların nedenlerini sohbetler ilerledikçe kendilerinden veya velilerinden elde edebiliyoruz.

Mahallelerdeki çocukların “büyüyünce ne olmak istiyorsun” sorusuna verdikleri cevapların sınırlılığına özellikle değinmek gerekiyor. Gerçekten de Romani Godi’den psikolog Fatoş Kaytan’ın daha önce Sivil Ses Podcast’te belirttiği üzere, erkek çocuklar ağırlıklı olarak polis, kız çocuklar ise hemşire cevabını veriyor.¹ Bu, büyük oranda hayatlarına giren “okumuş” insanların bu meslek gruplarından olması ile ilişkili. Örneğin hem ailesinin yüksek kira bedelini ödeyememesi sonucu mahalleye yeni taşınması hem de özel eğitime gitmek durumunda olması sebebiyle de henüz kaydı yapılmayan 11 yaşındaki Ü. de meslek sorusuna “polis” yanıtını veriyor. “Polis olmasa ne olurdu” sorusuna ise “avukat” cevabını veriyor. Kendisi Galatasaraylı olduğu halde Fenerbahçeli ağabeyinin montunu giymek zorunda kalan Ü’nün bizden ayrıca ayakkabı ve bisiklet talebi oldu. Bir süredir bu meslek hedefleri arasında dini mesleklerin de yer almaya başladığını gözlemliyoruz. Bu ziyaretimizde de bir başka evde rastladığımız 5. sınıf öğrencisi Ç.’nin “din öğretmeni” olmak istemesini bir örnek olarak verebiliriz.

Daha küçük yaşlarda, sınırlı da olsa verilen cevapların yerini bir iki yıl içerisinde umutsuzluğun aldığını üzülererek görmeye devam ediyoruz. 7. sınıf öğrencisi N.’nin *“ağabey not alsan da anlatsan da ne değişecek”* demesi buna örnek verilebilir. Kendisiyle konuşmamızın sonunda N., “öğrenci akbili” için başvurduğu yerlerde görevlilerin cep telefonundan yapıyor diyerek kendisini savuşturduğunu anlattı ve öğrenci kartının nasıl alındığını sordu. Telefonunun olmaması sebebiyle hala öğrenci kartı alamayan N.’nin umutsuzluğunun arkasında, muhatap olduğu görevlilerin kendi durumunu tahayyül dahi etmeyerek ilgisiz kalmalarının da olduğunu düşünebiliriz.

¹ <https://open.spotify.com/episode/4wwPIB4FqNrlyl4Yz87Jzp?si=SMjBRPTCrnWvdGHZ9QdhUA>

Okul ziyaretimizde ise daha farklı bir tablo ile karşılaştık. Türk kadın milli voleybol takımının son yıllardaki olağanüstü performansından ve çizdikleri hayat dolu profilden derin yoksulluk koşullarındaki çocukların da olumlu bir şekilde etkilendiğini sevinerek gözlemledik. Öğretmenlerin de belirttiği üzere, voleybola büyük bir ilgi var. Şu anda okulda bir voleybol kulübünün kurulma aşamasında olduğunu öğrendik. Kurulmasıyla beraber oluşturulacak takımda forma ve antrenör ihtiyacı doğacak.

Yetkileri Olsa

Ziyaret ettiğimiz ilköğretim okulunda, öğrencilerin tahayyüllerine dair de bir ön araştırma yaptık. Okul bahçesinde rastladığımız ortaokul çağındaki erkek öğrenciler ile sohbet formatında yaptığımız söyleşilerde, kendilerine şu sade soruyu yönelttik:

"Cumhurbaşkanı olsanız çocuklar için ne yapardınız?"

Yaşlarına özgün tezcanlılıkla aniden verdikleri cevapları, gönüllerinin genişliğini de göstermek için olduğu gibi aktarıyoruz:

F.: "20 okul-park, 2 tane anasınıfı yapardım"

D.: "Voleybol 'potası!, basket potası, 4 okul yapardım ve Filistin'e yardım ederdim"

N.: "Futbol sahası, ev yaptırırdım. İhtiyaç sahiplerine para verirdim"

O.: "Turnuvalar yaptırırdım. Teneffüsleri 5 dakika uzattırırdım. SMA kumbaralarını okullara kurardım" (Okul çıkışı koridorda rastladığımız O. SMA kumbaralarını tekrar hatırlattı ve "abi bunu mutlaka yaz, lütfen" dedi.)

S.: "Ödevleri kaldırırırdım. Tesla dağıtırdım. Fakirlere ev yaptırırdım."

E ve Ö: "10 cami, Kuran kursu açardık. Romanlarda başlık parasını kaldırırırdık."

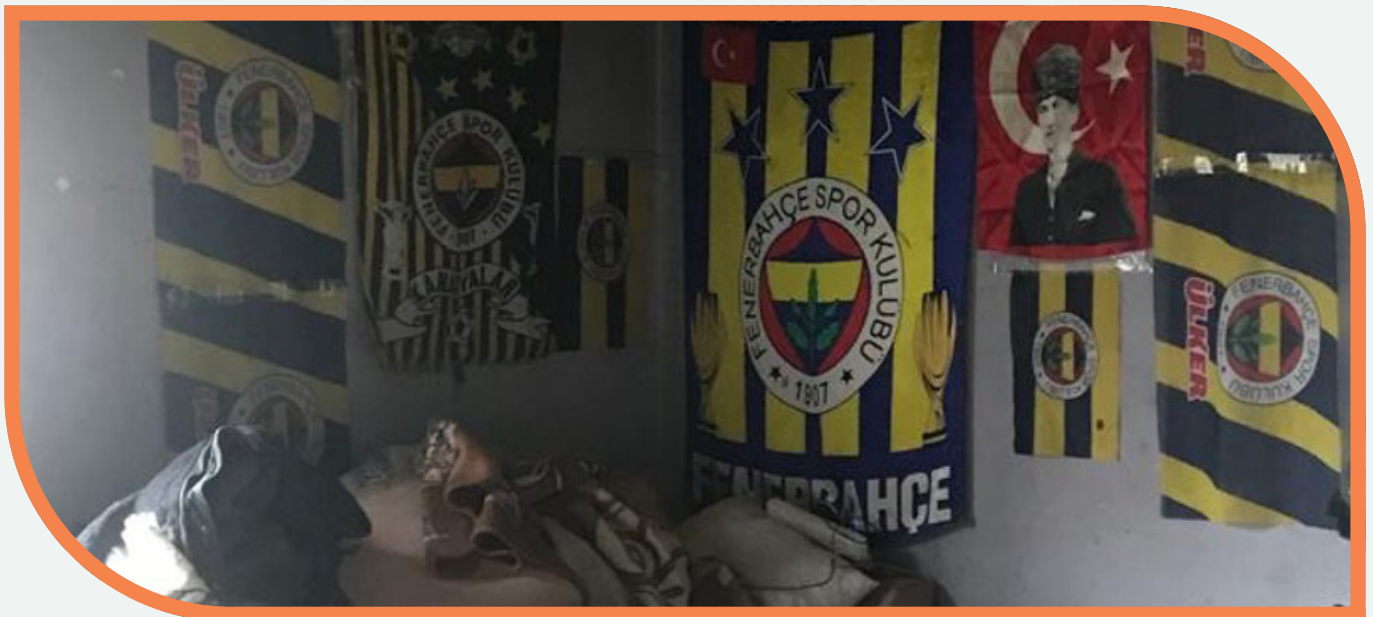
Okul Yemekleri

Derin Yoksulluk Ağı olarak okullarda bir öğün ücretsiz yemek dağıtılması için yaptığımız araştırma ve savunu faaliyetlerini sürdürüyoruz. En son 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde, Türkiye'nin sekteye uğrayan ücretsiz okul yemekleri çalışmalarını canlandırmak adına Okul Yemekleri Koalisyonu'na girmesinin gerekliliğinden yola çıkarak Koalisyon'u tanıtan bir Bilgi Notu yayınlamıştık.²

Aralık saha çalışmamızda, bu konudaki taleplerin boyutlarını algılamak adına, öğrencilerle, öğretmenlerle ve velilerle görüşmeler gerçekleştirdik ve üç ayrı yaklaşımı gözlemledik.

Mahallede rastladığımız, 4. ve 2. sınıfa giden E. ve Y. kardeşler, geçen sene düzenleyicileri arasında bulunduğumuz okul yemekleri kampanyasında düzenli olarak aldıkları beslenmelerden memnuniyetlerini belirttiler. Sözkonusu dönemde "ekmek, sandviç, meyve" yiyebildiklerini söyleyen kardeşlerin okul değiştirmeleriyle birlikte, artık sadece "4 zeytin 1 küçük peynir 1 simit" yiyebildiklerini öğrendik.

Okulda görüşme yaptığımız öğretmen N. de, düzenli beslenme verilmesi halinde devamsızlığın azalacağına inansa da böyle bir sistemin çok büyük bir altyapı gerektireceğinin altını çiziyor. Okula düzenli olarak çocuklarını göndermesi için bir ailenin düzenli istihdam edilen fertlerinin olması gerektiğini vurguluyor. Böyle durumlarda çocukların evde oturmasının ya da yanlarında çalışmasının aileler tarafından daha cazip görüldüğüne değinen N. geleceğe dair plan yapma, hatta geleceği düşünme mefhumunun dahi birçok hanede kaybolduğunu belirtti.

² <https://derinyoksullukagi.org/20-kasim-dunya-cocuk-haklari-gunu-bilgi-notu-okul-yemekleri-koalisyonu/> Ayrıca konuyu gündeme taşıması açısından Bkz: <https://meneksetokyay.com/2023/10/23/turkiye-neden-okul-yemekleri-koalisyonu-uyesi-degil/>

Geçen sene anaokullarına ücretsiz yemek temin etme uygulamasının kalkmasının etkilerini öğrenmek için anaokulu çıkışında velilerle sözlü görüşmeler gerçekleştirdik.

Eşi bir sünger fabrikasında çalışan ve üç erkek çocuğu annesi olan 1. Veli'nin en çok üzerinde durduğu konu, geçen dönemki beslenme yardımı sayesinde sabah hazırlanmalarının kolay olması. Her sabah beslenme hazırlamanın mali yükünün yanında zaman yükünün altını çizen 1. Veli, "okul yemeği varken kıyafetimizi giydiğimiz gibi evden çıkabiliyorduk" dedi. 11 yaşındaki ortanca oğlunun beslenmesini sorduğumuzda ise "sabah kahvaltı yaparak çıktığı" cevabını veriyor. En büyük oğlunun ise bir tarikatın "yatılı kursunda" kaldığını söyleyen 1. Veli, bu kursun tüm maliyetinin sadece 1000 TL olduğunu ve bu maliyeti ve eve yakınlığı sebebiyle oğlunu buraya gönderdiğini belirtti ve "çok şükür gene bir parça getirebiliyoruz ama alamayanlar var" diyerek sözlerini tamamladı.

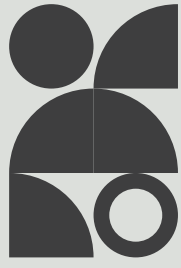
Eşi asgari ücretli olan 2. Veli ise anasınıfına giden bir kız ve ilkokul 1. sınıfa devam eden bir oğlan annesi. Geçen seneki anaokulu yemeklerinden memnun olduğunu, şimdiye okula her ay 300 TL vermek zorunda olduğunu söyleyen 2. Veli, çocukların içme suyunu bakkaldan parayla aldığını, ama anaokulu beslenmesini bakkaldan veresiye aldığını, çünkü yemek listesindeki yemekleri yapmanın zor olduğunu söyledi. Birinci sınıftaki oğlunun kaynak kitapları için de okula "750 ya da 1000 lira" verdiğini belirtti.

3 çocuk annesi 3. Velinin ise bir kızı ilkokul, bir oğlu anaokulu öğrencisi. Kendilerine verilen anaokulu listesinin "zor" olduğunu söylüyor. Genellikle beslenmeye patates kızartması veya sarelle ekmek koyduğunu, bakkalın açık sarelle vermesi nedeniyle böyle yaptığını ve bir seferde 10-15 liralık sarelle aldığını söyledi.

Öneriler

- Dezavantajlı grupların çocuklarının meslek seçiminde ufuklarını açmaya yönelik meslek danışmanlık programları oluşturulmalıdır. Bu programlar, çocukların ilgi alanlarına uygun kariyer seçenekleri konusunda rehberlik sağlamalıdır.
- Kamu ve özel sektör işbirliğiyle okullarda spor ve kültürel faaliyetlere yönelik destek programları geliştirilmelidir. Bu programlar, çocuklara geniş bir yelpazedeki faaliyetlere katılma fırsatı sunmalıdır.
- Çocuk Hakları ve Temel Beslenme: Okullarda ücretsiz beslenme programları, önce özellikle dezavantajlı gruplardan gelen çocukları kapsayacak şekilde genişletilmeli, sonra da ülke çapında uygulamaya konulmalıdır.

DERİN
YOKSULLUK
AĞI